

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ОСНОВА ЙОГО ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

© 2016 ШВИДАНЕНКО Г. О., БОЙКО Т. Л.

УДК 005.7:330.341.1

Швиданенко Г. О., Бойко Т. Л. Інтелектуальний потенціал підприємства як основа його інноваційного розвитку

Метою статті є розробка концептуальних науково-теоретичних і прикладних засад інтелектуалізації як основи інноваційного розвитку суб'єктів ринкових відносин. У результаті системно-структурного, термінологічного аналізу й узагальнення наукових поглядів обґрунтовано зміст і сутнісні характеристики інноваційного розвитку підприємства. Встановлено, що його первинною передумовою є інтелектуальна основа, яка забезпечується через формування, приращення та використання інтелектуального потенціалу. У контексті розглянутої проблематики виокремлено низку значущих зовнішніх факторів впливу на ефективність реалізації стратегії, орієнтованої на інноваційний розвиток. Охарактеризовано взаємозв'язок інноваційного процесу з елементними групами інтелектуальних ресурсів (людськими, структурними, ресурсами відносин), які визначають внутрішні передумови його здійснення. Деталізація вказаних механізмів впливу та побудова на їх основі дієвої системи управління є базисом подальших досліджень у даному напрямі.

Ключові слова: інноваційний розвиток, інновації, економіка знань, інтелектуальний потенціал, ефективність управління, комерціалізація інновацій.

Рис.: 2. **Бібл.:** 10.

Швиданенко Генефа Олександрівна – кандидат економічних наук, професор, завідувачка кафедри економіки підприємств, Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана (пр. Перемоги, 54/1, Київ, 03680, Україна)

E-mail: shvidanenko-go@mail.ru

Бойко Тетяна Леоніівна – кандидат економічних наук, провідний бухгалтер з обліку основних фондів ТОВ «Лайфселл» (вул. Солом'янська, 11а, Київ, 03110, Україна)

E-mail: tetyana.lb@gmail.com

УДК 005.7:330.341.1

Швиданенко Г. А., Бойко Т. Л. Интеллектуальный потенциал предприятия как основа его инновационного развития

Целью статьи является разработка концептуальных научно-теоретических и прикладных начал интеллектуализации как основы инновационного развития субъекта рыночных отношений. В результате системно-структурного, терминологического анализа и обобщения научных взглядов обосновано содержание и существенные характеристики инновационного развития предприятия. Установлено, что его первичной предпосылкой является интеллектуальный базис, который обеспечивается через формирование, приращение и использование интеллектуального потенциала. В контексте рассматриваемой проблематики определен ряд значимых внешних факторов влияния на эффективность реализации стратегии, ориентированной на инновационное развитие. Охарактеризована взаимосвязь инновационного процесса с элементными группами интеллектуальных ресурсов (человеческими, структурными, ресурсами отношений), которые определяют внутренние предпосылки его осуществления. Детализация указанных механизмов влияния и построение на их основе действенной системы управления являются базисом дальнейших исследований в данном направлении.

Ключевые слова: инновационное развитие, инновации, экономика знаний, интеллектуальный потенциал, эффективность управления, коммерциализация инноваций.

Рис.: 2. **Библ.:** 10.

Швиданенко Генефа Александровна – кандидат экономических наук, профессор, заведующая кафедрой экономики предприятий, Киевский национальный экономический университет им. В. Гетьмана (пр. Победы, 54/1, Киев, 03680, Украина)

E-mail: shvidanenko-go@mail.ru

Бойко Татьяна Леонтьевна – кандидат экономических наук, ведущий бухгалтер по учету основных фондов ООО «Лайфселл» (ул. Соломенская, 11а, Киев, 03110, Украина)

E-mail: tetyana.lb@gmail.com

UDC 005.7:330.341.1

Shvydanenko G. O., Boyko T. L. Intellectual Potential of Enterprise as Basis for Its Innovative Development

The article is aimed at developing the conceptual scientific-theoretical and applied principles of intellectualization as the basis for innovative development of an actor of market relations. As a result of the system-structural, terminological analysis and generalization of scientific views, contents and essential characterizations of innovative development of enterprise have been substantiated. It has been determined that as primary prerequisite appears the intellectual basis, which is ensured through the formation, increment and use of intellectual potential. In the context of the considered problematics, a number of significant external factors has been determined, which influence the efficiency of implementing the strategy, which in turn is focused on innovative development. The correlation of an innovation process with the element groups of intellectual resources (human, structural, resources of relationships), which define the internal preconditions for its implementation, has been characterized. Detailing the specified mechanisms of influence and building on their basis an effective management system are the basis for further research in this area.

Keywords: innovation development, innovations, knowledge economy, intellectual potential, management efficiency, commercialization of innovation.

Fig.: 2. **Bibl.:** 10.

Shvydanenko Geneфа O. – PhD (Economics), Professor, Head of the Department of Economics Enterprises, Kyiv National Economic University named after V. Hetman (54/1 Peremohy Ave., Kyiv, 03680, Ukraine)

E-mail: shvidanenko-go@mail.ru

Boyko Tetyana L. – PhD (Economics), Leading Accountant Fixed Assets of the Lifecell, LLC (11a Solomianska Str., Kyiv, 03110, Ukraine)

E-mail: tetyana.lb@gmail.com

Ключ до успіху бізнесу – інновації, які, у свою чергу, народжуються креативністю.

Дж. Гуднайт, засновник SAS Institute Inc.

Науковці все частіше характеризують сучасне середовище господарювання як економіку знань – новий тип відносин, що розвиваються в умовах зростання впливу інформаційно-комунікаційних, інноваційних та інтелектуальних детермінант підприємництва. В. Пауел і К. Шеллман у своєму дослідженні під терміном «економіка знань» розуміють виробництво товарів і послуг, що базується на знаннємісткій діяльності, яка одночасно пришвидшує як технологічне та наукове зростання, так і моральне старіння [10, С. 199]. При цьому ключовим елементом господарського процесу стає орієнтація більше на інтелектуальні ресурси, ніж на фізичні та/або природні, а також намагання вдосконалювати ланцюжок створення вартості – від лабораторій НДДКР до взаємодії зі споживачами.

Багатогранність і специфіка нової економіки вимагають нового підходу до її управління як на макро-, так і на макрорівнях. У цьому руслі міжнародні організації визначають інновації як провідний орієнтир майбутнього розвитку глобальних господарських, екологічних і соціально-політичних. Зокрема, у доповіді ОБСЄ «Інновації для розвитку» зазначається, що «інновації можуть здійснити значний внесок у вирішення актуальних проблем розвитку, таких як забезпечення доступу до питної води, викорінення забутих хвороб або боротьбу з голодом... Нарощування інноваційних потужностей відіграє центральну роль у динаміці зростання успішних країн, що розвиваються» [9].

Високий рівень конкурентоспроможності підприємств у нових економічних умовах також забезпечується завдяки постійному впровадженню інновацій на всіх етапах господарської діяльності. Саме тому особливої актуальності набуває проблематика забезпечення ефективних процесів інноваційного розвитку суб'єктів господарювання як основи їх довгострокового успіху.

Розвиток основ інноваційної теорії був закладений видатними зарубіжними вченими Н. Кондратьєвим, Й. Шумпетером, С. Кузнецем, Р. Солоу ще в середині ХХ століття. Водночас, активне наукове дослідження мікроекономічних аспектів інноваційного розвитку розпочалося тільки в останні 30–40 років. Зокрема, цій проблематиці присвячені наукові праці зарубіжних і вітчизняних учених: П. Друкера, Дж. Куїна, П. Тротта, Г. Хамела, Л. Антонюк, К. Вергал, А. Волощук, К. Губіна, С. Ілляшенка, М. Рогози, Г. П'ятницької, А. Федулової, Ю. Шипуліної. Разом з тим, у наукових доробках недостатньо уваги приділено процесам інтелектуалізації та розвитку інтелектуального потенціалу як необхідному базису та важливій передумові реалізації ефективної моделі інноваційного розвитку підприємств. Це зумовлює актуальність, своєчасність і вагомність обраної теми, необхідність її науково-теоретичного обґрунтування для подальшого прикладного застосування.

Метою статті є розробка концептуальних науково-теоретичних і прикладних засад інтелектуалізації як основи інноваційного розвитку суб'єктів ринкових відносин.

Теоретичними дослідженнями та бізнес-практикою доведено, що тільки постійне впровадження інновацій дозволяє підприємствам ефективно функціонувати й досягати успіху в довгостроковому періоді. Саме тому важливим є детальний розгляд поняття «інноваційний розвиток», практичне забезпечення якого повинно стати основою стратегії суб'єктів господарювання.

Науковцями запропоновано, систематизовано та згруповано за головними ідеями та позиціями різноманітні тлумачення терміна, виокремлено його базисні складові. Так, відповідно до проведеного аналізу, М. Є. Рогоза та К. Ю. Вергал пропонують класифікувати наявні визначення поняття «інноваційний розвиток» з точки зору таких підходів: макроекономічного, відповідно до якого інноваційний розвиток прирівнюється до глобального всебічного науково-технічного прогресу; як реалізації внутрішнього потенціалу, що залежить від накопичених ресурсів і можливостей їх використання у господарській діяльності; як процесу систематичних реалізацій нововведень, в основі якого покладено науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи [5, с. 15–16]. Оптимальною ж, на думку авторів, є комплексна позиція до визначення терміна: і як процесу, і як системи факторів та умов, що необхідні для його здійснення. Такої ж позиції дотримуються і Т. В. Гринько та М. М. Кошевий, апелюючи до сутнісних проявів інноваційного розвитку – як джерела розвитку, якісно-кількісних змін, цілеспрямованого процесу, змін у часі [2, с. 96]. Результати аналізу підходів до визначення інноваційного розвитку, здійсненого колективом авторів під керівництвом П. П. Микитюка, відображують такі основні аспекти в різних тлумаченнях науковців: тісний взаємозв'язок з інноваційним процесом і реалізацією потенціалу підприємства, акцент на інноваціях як єдиному й основному джерелі цього розвитку, часте отождоження з інноваційною діяльністю, наявність якісних змін [3, с. 29–30]. Для вирішення суперечності в різноманітних підходах Л. О. Волощук пропонує визначати інноваційний розвиток як об'єкт управління та аналізу з позиції процесу та з позиції результату [1, с. 77].

Таким чином, дослідження узагальнюючих підходів і окремих дефініцій дозволили зробити висновок, що інноваційний розвиток розглядається, в основному, як функція інновацій із заданими обмеженнями зовнішніх факторів і наявного потенціалу підприємства. Водночас мало уваги приділено розгляду категорії «розвиток» як терміну вищого порядку. Саме її зміст, на нашу думку, повинен лежати в основі визначення, тоді як використання прикметника «інноваційний» відносно категорії «розвиток» вказує і деталізує певні специфічні характеристики останньої. Вважаємо, що зміст поняття «інноваційний розвиток» має бути розкритий через його основні сутнісні характеристики (рис. 1).

Насамперед зазначимо, що необхідною первинною умовою інноваційного розвитку є інтелектуальна основа, яка забезпечується через формування, приращення і використання інтелектуального потенціалу підприємства. Так, традиційно основним джерелом інноваційного розвитку підприємства вважають інновації.

Рис. 1. Сутнісні характеристики поняття «інноваційний розвиток підприємства»

Джерело: розроблено авторами.

Проте останні – це готовий продукт, який є результатом інтелектуальної діяльності, а створену цінність можна характеризувати як інноваційну. Тому ми схильні вважати фундаментом ефективного інноваційного розвитку підприємства саме його інтелектуальний потенціал як сукупність можливостей інтелектуальних ресурсів до створення вартості та цінності у процесі їх залучення в господарські функціонали для досягнення місії та поставлених цілей через створення нових продуктів (послуг), ідей, способів здійснення діяльності тощо. Бізнес-практика підтверджує превалювання інтелектуальної складової в сучасному типі господарських відносин. Зокрема, про це свідчать такі статистичні дані: у США близько 45 млн осіб використовують як засіб виробництва тільки свій інтелект, підкріплений комп'ютерною технікою, а більше 80% робочих місць у Європі та США належать до різних секторів інтелектуальної економіки, зокрема виробництва, комерціалізації наукових знань, розробки нових технологій і програмних продуктів [6].

Сутнісними характеристиками, які відображують особливості інноваційного розвитку як економічного поняття, є:

1) *перманентність* – впровадження інновацій у всі сфери функціонування підприємства повинно бути постійним, безперервним процесом, у якого немає кінцевої точки, а вимоги до бажаних параметрів результативності й ефективності діяльності підвищуються після досягнення поставлених на певному етапі цілей;

2) *спрямованість, незворотність і закономірність змін* – якісно визначають перехід підприємства від одного стану до іншого (розвиток), що визначається цілеспрямованим використанням інновацій;

3) *висхідне спрямування трансформації* – наявний перехід підприємства від нижчого рівня до вищого,

що відображається на макро- і глобальному щаблях як новий технологічний уклад;

4) *адаптація і взаємодія із зовнішнім середовищем* – впровадження окремим суб'єктом господарювання досягнень науково-технічного прогресу чи успішних нововведень інших організацій дозволяють йому пристосуватися до світових тенденцій, а також отримати досвід, важливий для інших суб'єктів у ланцюжку інноваційних перетворень; водночас ефективно реалізовані інноваційні надбання підприємства можуть стати важливими елементами глобальних трендів;

5) *всеохоплюваність* – спрямованість як на новий продукт / послугу (ринки, нові ніші), так і на спосіб виробництва та реалізації (технологічні, організаційні інновації тощо);

На сучасному етапі актуальним є дослідження інтелектуального базису інноваційного розвитку. Про зростаючу роль інтелектуального потенціалу свідчить активізація інтелектуальної діяльності як суспільного фактора виробництва і перетворення її продукту на повноцінний товар. Зокрема, О. С. Марченко, Г. Ю. Дарнопих й О. О. Набатова підкреслюють вплив інтелекту на формування нового типу господарських відносин [7, с. 225]:

- ✦ джерелом багатства суспільства стають знання, інтелект;
- ✦ відбувається прискорення темпів створення, нагромадження і використання знань, що, зокрема, виражається у розширенні системи освіти й обсягу наукових досліджень, об'єктивній необхідності комерціалізації наукових результатів у підприємницьку практику;

- ✦ виникає новий тип конкурентоспроможності, що ґрунтується на використанні переваг лідерства та володінні певними елементами інтелектуального капіталу;
- ✦ зростає у складі виготовленої продукції частка доданої вартості, створеної за рахунок інтелектуальної складової;
- ✦ змінюється характер людської праці на користь творчої та інтелектуальної діяльності;
- ✦ чітко простежується мережевий характер продуктів нової економіки, підприємництва та всієї структури.

Для реалізації стратегії підприємства, у тому числі орієнтованої на його інноваційний розвиток, має бути відповідне внутрішнє ресурсне забезпечення і сприятливі зовнішні передумови. Найбільш значущими зовнішніми факторами впливу можна вважати такі:

- ✦ *рівень інтелектуалізації економіки та окремого економічного виду діяльності.* Чим вищою є науковість економіки чи окремої галузі, тим більшу роль відіграє інтелектуальний потенціал у діяльності підприємства, що, своєю чергою, зумовлює генерування, впровадження та комерціалізацію інновацій. Доступність і значна варіація інтелектуальних продуктів збільшує можливості забезпечення ними ефективного діяльності суб'єктів господарювання;
- ✦ *економіко-правове середовище.* Прямий вплив на загрози або можливості використання та стимулювання інновацій здійснюють елементи економіко-правового механізму регулювання питань інтелектуальної власності, обліку й оцінювання нематеріальних активів, формування конкурентного середовища, впровадження обмежень або стимулювання виду діяльності (наприклад, через надання податкових пільг);
- ✦ *інноваційна політика держави.* Підтримка інноваційного бізнесу, зокрема пільгове оподат-

кування, безвідсоткове кредитування, цільове фінансування інноваційних проектів тощо формують мотиваційну основу й забезпечують високу ймовірність ефективного провадження новаторських рішень в економіці країни;

- ✦ *розвиненість інфраструктури;*
- ✦ *кластеризація та інституціональне співробітництво;*
- ✦ *індекс людського капіталу.* Розвиток людського інтелекту, у тому числі через систему базової, середньої та вищої освіти, визначення пріоритетності прийняття підприємницьких рішень розгортають перед країною можливості креативності населення й подальшої реалізації ідей у життя.

Інтелектуальна складова інноваційного розвитку є одночасно і його ресурсним забезпеченням, і передумовою ефективного здійснення. На цьому також наголошує Г. Т. П'ятницька, вказуючи, що «не складовими, а фактично обов'язковими передумовами для інноваційного розвитку організації є наявність у неї відповідного потенціалу й інтелектуального капіталу» [4, с. 77]. Автор конкретизує ті елементи, що сприяють розробленню та впровадженню нововведень, готовності втілити їх у нові продукти, технології, управлінські рішення. Мова йде про інноваційну культуру, накопичені знання, досвід, особливості поведінки та взаємовідносин персоналу, порядки в організації, фактично – це майже усі структурні елементи інтелектуальних ресурсів підприємства.

Конструктивну концепцію визначення інтелектуальних ресурсів як основи інноваційного розвитку розробив Н. Аль-Алі [8]. Горизонтальна класифікаційна структура інтелектуальних ресурсів (людські, структурні, клієнтські) доповнюється вертикальним ланцюжком кругообігу інноваційної вартості – від її створення на етапі управління знаннями, через виокремлення в процесі управління інноваціями до максимізації завдяки управлінню об'єктами інтелектуальної власності (рис. 2).

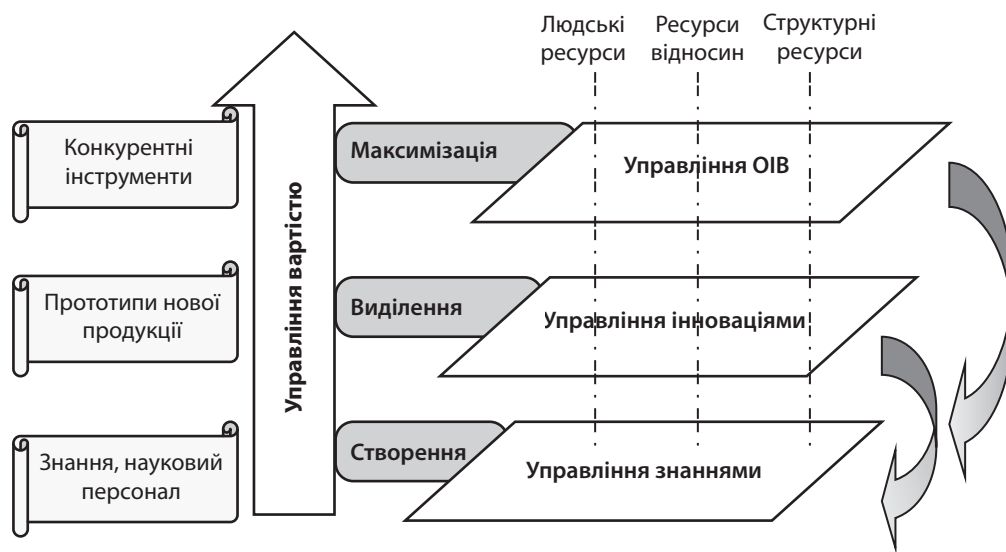

Рис. 2. Модель комплексного управління інтелектуальним потенціалом

Джерело: складено авторами на основі [10, с. 66].

На *першому етапі* всі ресурси перебувають у «сирій» формі, що служить джерелом для виробництва, операційної, інноваційної діяльності та щонайкраще описується терміном «ресурси знань». У цей момент фокус управління спрямований на людські ресурси (оскільки саме персонал є основним носієм, «генератором» і оброблювачем знань та ідей) і реалізується через менеджмент знань.

На *другій стадії* інтелектуальний потенціал, що був ідентифікований раніше, трансформується через відповідні бізнес- і виробничі процеси у прикладні знання, які можуть бути комерціалізовані. Тобто, на цьому етапі створена вартість виділяється та матеріалізується у формі ідей і концепцій, генерованих працівниками, через мережу чи контакт зі споживачами, або через бізнес-процеси, робочі системи, методи, що трансформують ці ідеї в ринкові продукти. Тому на даному етапі управління інтелектуальним потенціалом – це, перш за все, менеджмент інноваційних процесів у масштабах всієї організації, а також фокусування на клієнтських ресурсах, які є безпосереднім споживачем результативних інновацій.

Нарешті, *третьій етап* передбачає управління об'єктами інтелектуальної власності, які можна чітко виокремити, описати, ідентифікувати та використовувати як конкурентну перевагу або ринковий продукт. Відповідно, на цій стадії основна увага менеджменту спрямована на структурний інтелектуальний капітал для досягнення кінцевої мети інноваційного процесу – комерціалізації інновацій.

Таким чином, зазначені вище наукові підходи підтверджують, що саме інтелектуалізація є основою інновацій, а ефективне використання інтелектуальних ресурсів – запорукою довгострокового інноваційного розвитку суб'єктів ринкових відносин.

ВИСНОВКИ

Інноваційний розвиток є основою для довгострокового процвітання суб'єкта господарювання. Своєю чергою, у статті доведено, що його базисом є інтелектуальний потенціал підприємства, сукупність можливостей інтелектуальних ресурсів до генерування, підтримування та комерціалізації нових ідей протягом усього життєвого циклу організації. Деталізація взаємовпливу інтелектуального потенціалу на інноваційний розвиток підприємства для формування ефективної системи управління стає однією з пріоритетних управлінських цілей, і тому ця проблема є актуальною для проведення подальших досліджень. ■

ЛІТЕРАТУРА

- 1. Волощук Л. О.** Інноваційний розвиток промислового підприємства: сутність та проблеми аналітичного забезпечення в умовах індикативного управління / Л. О. Волощук // *Бізнес Інформ*. – 2014. – № 11. – С. 75–79.
- 2. Гринько Т. В.** Інноваційний розвиток: характерні риси та проблеми / Т. В. Гринько, М. М. Кошевий // *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*. – 2013. – Вип. 2 (1). – С. 94–101.

- 3.** Інноваційний розвиток підприємства : навчальний посібник / За ред. П. П. Микитюка. – Тернопіль : ПП «Принтер Інформ», 2015. – 224 с.

- 4. П'ятницька Г. Т.** Інноваційний розвиток організацій: невід'ємні складові та чинники впливу / Г. Т. П'ятницька // *Маркетинг і менеджмент інновацій*. – 2013. – № 3. – С. 76–91.

- 5. Рогоза М. Є.** Стратегічний інноваційний розвиток підприємств: моделі та механізми : монографія / М. Є. Рогоза, К. Ю. Вергал. – Полтава : РВВ ПУЕТ, 2011. – 136 с.

- 6. Сафуллин А. Р.** Интеллектуализация современной экономики: кластерный подход [Электронный ресурс] / А. Р. Сафуллин. – Режим доступу : <http://economics.ihbt.ifmo.ru/file/article/6817.pdf>

- 7. Шевченко Л. С.** Нематеріальна економіка та управління формуванням і використанням інтелектуального капіталу / За заг. ред. Л. С. Шевченко // *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: Економічна теорія та право. – 2013. – № 3. – С. 217–351.

- 8. Al-Ali, N.** *Comprehensive intellectual capital management: Step-by-Step* / N. Al-Ali. – John Wiley & Sons, 2003. – 312 p.

- 9.** Innovation for Development. A discussion of the issues and an overview of work of the OECD directorate for science, technology and industry. – May, 2012. – [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.oecd.org/innovation/inno/50586251.pdf>

- 10. Powell, W.** *The Knowledge Economy* / W. Powell, K. Snellman // *Annual Review of Sociology*. – 2004. – Vol. 30. – P. 199–220.

REFERENCES

Al-Ali, N. *Comprehensive intellectual capital management: Step-by-Step*. John Wiley & Sons, 2003.

Hrynko, T. V., and Koshevyi, M. M. "Innovatsiyni rozvytok: kharakterni rysy ta problemy" [Innovative development: characteristics and problems]. *Teoretychni i praktychni aspekty ekonomiky ta intelektualnoi vlasnosti*, no. 2 (1) (2013): 94-101.

Innovatsiyni rozvytok pidpriemstva [Innovative development company]. Ternopil: Prynter Inform, 2015.

"Innovation for Development. A discussion of the issues and an overview of work of the OECD directorate for science, technology and industry" <http://www.oecd.org/innovation/inno/50586251.pdf>

Piatnytska, H. T. "Innovatsiyni rozvytok orhanizatsii: nevidimni skladovi ta chynnyky vplyvu" [Innovative development organizations integral components and factors of influence]. *Marketynh i menedzhment innovatsii*, no. 3 (2013): 76-91.

Powell, W., and Snellman, K. "The Knowledge Economy". *Annual Review of Sociology*, vol. 30 (2004): 199-220.

Rohoza, M. Ye., and Verhal, K. Yu. *Stratehichnyi innovatsiyni rozvytok pidpriemstv: modeli ta mekhanizmy* [Strategic development of innovative companies: models and mechanisms]. Poltava: RVV PUEU, 2011.

Shevchenko, L. S. "Nematerialna ekonomika ta upravlinnia formuvanniam i vykorystanniam intelektualnoho kapitalu" [Non-material economy and management of formation and use of intellectual capital]. *Visnyk NU «Yurydychna akademiia Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho»*. Seriiia "Ekonomichna teoriia ta pravo", no. 3 (2013): 217-351.

Safullin, A. R. "Intellektualizatsiya sovremennoy ekonomiki: klasternyy podkhod" [Intellectualization of the modern economy: the cluster approach]. <http://economics.ihbt.ifmo.ru/file/article/6817.pdf>

Voloshchuk, L. O. "Innovatsiyni rozvytok promyslovoho pidpriemstva: sutnist ta problemy analitichnoho zabezpechennia v umovakh indykativnoho upravlinnia" [Innovative development of industrial enterprise: the nature and problems of analytical support in terms of indicative management]. *Biznes Inform*, no. 11 (2014): 75-79.